

**Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta**

**Prevence a postih korupce z pohledu českého
trestního práva**

Studentská vědecká odborná činnost

Kategorie: magisterské studium

2011
IV. ročník SVOČ

Autor: Martin Novák
Vědecký seminář: Trestní právo

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci předkládanou do IV. ročníku Studentské vědecké a odborné činnosti (SVOČ) vypracoval samostatně za použití literatury a zdrojů v ní uvedených. Dále prohlašuji, že práce nebyla dříve publikována, nebyla vcelku ani částečně obhájena jako práce diplomová či bakalářská a nebyla přihlášena do předchozích ročníků SVOČ či jiné soutěže.

V Praze dne [datum]

.....
Martin Novák

Obsah

Obsah.....	2
Úvod.....	3
1. Platná právní úprava.....	4
2. Úplatkářství.....	6
2.1 Úplatek.....	6
2.2 Obstarávání věcí obecného zájmu.....	7
2.3 Podnikání.....	8
3. Úprava trestných činů úplatkářství.....	9
3.1 Přijetí úplatku (§ 331).....	9
3.2 Podplácení (§ 332).....	11
3.3 Nepřímé úplatkářství (§ 333).....	12
3.3.1 Nepřímé úplatkářství a lobbying.....	13
4. Pletichy.....	15
4.1 Sjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě (§ 256).....	16
4.2 Pletichy při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži (§ 257) a pletichy při veřejné dražbě (§ 258).....	17
4.3 Pletichy v insolvenčním řízení (§ 226).....	18
6. Stav korupce v ČR.....	19
7. Trestněprávní možnosti prevence.....	22
Závěr.....	24
Seznam zkratk:.....	25
Použitá literatura:.....	26
Učebnice a komentáře:.....	26
Monografie:.....	26
Časopisecké články:.....	26
Internetové zdroje:.....	27

Úvod

Je tomu již téměř 20 let co se na mapě Evropy objevila samostatná Česká republika jako demokratický právní stát. Po celou tuto, z historického hlediska, krátkou dobu je právě fenomén korupce jedním z nejožehavějších témat celospolečenské diskuse. Ačkoliv se často skrýval za pojmy jako „tunelování“ či „rozkrádání“ nelze pochybovat, že u všech těchto neduhů mladého státu transformujícího se z diktatury na moderní demokracii, byla právě korupce příčinou, nebo podmínkou, bez které by k nim bývalo nedošlo a nedocházelo by k nim ani v současnosti. Příčiny tohoto nesporného faktu mohou být různé a není cílem ani předmětem této práce se jimi podrobněji zabývat.

Přestože zde korupce byla vždy, zdá se, že právě v současnosti dochází ve společnosti k určitému posunu, a tak již není pouze pasivně kritizována, ale je proti ní aktivně vystupováno. Zejména v posledních volbách jsme mohli pozorovat odklon voličstva od tradičních velkých stran ke stranám novým, z nichž minimálně Věci veřejné lze považovat za typický příklad protestní strany s protikorupčním zaměřením (obdobným způsobem se do parlamentu dostala v roce 2006 i strana zelených). Známé tváře dlouholetých politiků, ať už svázaných korupčními skandály, či obklopených různými šedými eminencemi a tajemnými mecenáši, byly „vykroužkovány“ z čelních míst kandidátek a do dolní komory parlamentu se nedostaly.

Co ovšem spolu se stále rostoucím zájmem společnosti a medií nepřestává být předmětem kritiky, je činnost orgánů činných v trestním řízení tedy zejména policie a soudů, ale také státních zástupců. Rád bych se proto v této práci zaměřil na prostředky, které jsou jim poskytnuty českým trestním právem a také na to jak je využívají.

Předmětem této práce tedy bude bližší pohled na vybrané trestné činy uvedené ve zvláštní části trestního zákoníku, a to zejména na ty, které přímo postihují korupční jednání, jako jsou trestné činy úplatkářství či případy pletich při zadání veřejné zakázky, veřejné dražbě, ve veřejné soutěži, či při insolvenčním řízení. Krátce bych také rád pojednal o trestných činech, které s korupcí souvisí a bývají často právě jejím následkem (např. trestný čin porušení povinnosti při správě cizího majetku, zneužití pravomoci úřední osoby a jiné).

1. Platná právní úprava

Od 1. ledna 2010 nabyl na území České republiky účinnosti nový trestní zákoník, zákon č. 40/2009 Sb. Stejně jako jeho předchůdce nezná pojem korupce a nijak s ním nepracuje a samotná úprava postihu korupčního jednání je obsažena v různých hlavách zvláštní části.

Z pohledu potírání korupce jsou zřejmě nejvýznamnějšími a také nejznámějšími delikty trestné činy úplatkářství obsažené v 3. dílu X. hlavy zvláštní části trestního zákoníku. Úprava těchto trestných činů vychází z ustanovení § 160 až 162a trestního zákona č. 140/1961 Sb. Oproti nim však doznala určitých změn, kdy za zřejmě nejvýznamnější z nich lze považovat zrušení zvláštního ustanovení o účinné lítosti, které se ve starém trestním zákoně vztahovala na pachatele trestného činu podplácení nebo nepřímého úplatkářství, pokud poskytl nebo slíbil úplatek jen proto, že byl o to požádán, a učinil o tom dobrovolně a vzhledem k okolnostem a svým osobním poměrům bez zbytečného odkladu oznámení státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu. Další podstatnou změnou je rozšíření základní skutkové podstaty trestných činů poskytnutí úplatku a podplácení o postih korupce v soukromém sektoru, a to prostřednictvím další objektivní stránky, kdy je úplatek nabízen či přijímán v souvislosti s podnikáním¹.

Některé druhy aktivního a pasivního úplatkářství nelze stíhat jako trestné činy dle 3. dílu X. hlavy zvláštní části, protože se na ně vztahují speciální skutkové podstaty. Jedná se zejména o trestné činy pletichy při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži dle § 257, pletichy při veřejné dražbě dle § 258 TZ. S těmito trestnými činy úzce souvisí také sjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě dle § 256 TZ. Na rozdíl od případu pletich není poskytnutí či přijetí neoprávněného prospěchu znakem základní skutkové podstaty, nýbrž až skutkové podstaty kvalifikované dle § 256 odst. 3. Vzhledem k tomu, že se jedná o ustanovení, která jsou v poměru speciality k ustanovením § 331 až 333, je jejich jednočinný souběh s trestnými činy úplatkářství vyloučen.²

Dalším speciálním ustanovením je trestný čin pletichy v insolvenčním řízení dle § 226, postihující případy aktivního a pasivního úplatkářství v souvislosti s hlasováním podle insolvenčního zákona. Na tyto případy korupčního jednání nelze vztáhnout ustanovení § 331 až 333, neboť se v insolvenčním řízení nejedná o obstarávání věci obecného zájmu, které je

¹ Horník, J. Co je, bude a mohlo by být nového v oblasti potírání korupce a úplatkářství. Trestní právo č. 7-8/2008 s. 12-16

² Novotný, O., Vokoun, R., Šámal, P. a kol. Trestné právo hmotné. Zvláštní část. 6. Vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 310

znakem skutkových podstat trestných činů úplatkářství, věřitel v těchto případech vykonává pouze své soukromé právo³.

Jak jsem již uvedl v úvodu, trestní zákoník obsahuje řadu trestných činů, které nelze označit jako korupční, nicméně s korupčním jednáním úzce souvisejí. Jedná se především o zneužití pravomoci úřední osoby dle § 329, které je mnohdy považováno za ustanovení postihující právě korupci⁴, jednání, které postihuje, je však poněkud širší a není čistě korupčního charakteru. Součástí subjektivní stránky je zde tzv. druhý úmysl spočívající ve způsobení škody nebo v *opatření neoprávněného prospěchu*, tedy jakékoli výhody, kterou pachatel neoprávněně zlepšil svou pozici, nikoliv jen pouze přijetí úplatku⁵. Jednání pachatele pak spočívá v tom, že vykonává svou pravomoc v rozporu se zákonem, pravomoc překročí nebo ji nesplní. Právě úřední osoby při tom rozhodují o věcech obecného zájmu, tak jak jsou chápány v § 331 až 333 a také se podílejí na zadáních veřejných zakázek či veřejných soutěžích a dražeb. Z těchto důvodů je právě souběh tohoto trestného činu s trestnými činy korupčního charakteru velmi častý. Příkladem může být třeba dopravní policista, který přijme úplatek za to, že neudělí trestné body při dopravním přestupku⁶.

Trestným činem, který je svými důsledky zneužití pravomoci úřední osoby velmi podobný, je maření úkolu úřední osoby z nedbalosti dle § 330 TZ. Přestože se jedná o nedbalostní trestný čin, je možný jeho souběh s úmyslným trestným činem přijetí úplatku. Příkladem tohoto trestného činu může být vydání stavebního povolení v rozporu s územním plánem, čímž dojde, ke zmaření základních cílů a úkolů územního plánování⁷. Za předpokladu, že by k takovému vydání povolení došlo na základě přijetí úplatku a úřední osoba by nevěděla, že je povolení vydáváno v rozporu s územním plánem, ačkoliv by to vědět měla.

Dalšími trestnými činy souvisejícími s korupcí jsou zejména porušení povinnosti při správě cizího majetku dle § 220 a 221, zneužití informace a postavení v obchodním styku dle § 255, porušení povinností při vývozu zboží a technologií dvojího užití (§ 263), § 266 pro obchod s vojenským materiálem či padělání a vystavení nepravdivé lékařské zprávy, posudku a nálezu dle § 350 TZ. Stejně jako v případě jiných druhů kriminality, tak i v případě korupce

³ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2010

⁴ Např. i v Strategii vlády v boji proti korupci na období let 2011 a 2012 je řazen vedle trestných činů úplatkářství

⁵ Chmelík, J. a kol. Pozornost, úplatek a korupce. Praha: Linde, 2003, s. 100

⁶ Chmelík, J. a kol. Pozornost, úplatek a korupce. Praha: Linde, 2003, s. 45

⁷ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 2882

je velmi snadné si představit i další trestné činy, které by v souběhu mohly postihovat korupční jednání, proto zde uvedený výčet trestných činů souvisejících s korupcí je třeba brát pouze jako demonstrativní.

2. Úplatkářství

Samotný pojem úplatkářství je často právě s korupcí zaměňován a většinou společnosti jsou chápány jako synonyma. Vzhledem k tomu, že korupce není právním pojmem, a tudíž nemá ani zákonnou definici, je otázkou výkladu zda ji vnímat v užším smyslu, tedy jako aktivní či pasivní úplatkářství, či v širším smyslu, kdy je její součástí nepotismus, tedy tzv. příbuzenská korupce spočívající v prosazování svých příbuzných do vlivných pozic a tzv. klientelismus, tj. upřednostňování na základě přátelských vztahů.⁸

Trestné činy postihující korupci v užším smyslu jsou soustředěny zejména v dílu 3 hlavy X. trestního zákoníku (zákon č. 40/2009). Zvláštní případy korupce jsou však upraveny i v jiných hlavách trestního zákoníku. Jedná se zejména o různé případy pletich, těmto speciálním ustanovením se však budu věnovat v další části své práce. Díl 3. hlavy X. je pak tvořen čtyřmi paragrafy postihující základní typy úplatkářství. Jedná se o přijetí úplatku dle § 331 (pasivní úplatkářství), podplacení dle § 332 (aktivní úplatkářství) a nepřímé úplatkářství definované v § 333. Posledním paragrafem 3. dílu X. hlavy je § 334 obsahující společné ustanovení, které definuje pojem úplatek, rozšiřuje pojem úřední osoby nad rámec § 127 TZ a výkladové ustanovení rozšiřující pojem obstarávání věcí obecného zájmu.

Dříve, než přistoupím k samotným skutkovým podstatám těchto trestných činů, je nutné nejprve definovat některé základní pojmy.

2.1 Úplatek

V § 334 odst. 1 TZ je úplatek definován jako *neoprávněná výhoda spočívající v přímém majetkovém obohacení nebo jiném zvýhodnění, které se dostává nebo má dostat uplácené osobě nebo s jejím souhlasem jiné osobě, a na kterou není nárok.*

Úplatek nemusí mít podobu určité peněžní částky, dokonce nemusí být ani materiální povahy, může se jednat o různé nemateriální služby, poskytnutí informací, ke kterým není veřejný přístup, či jakékoliv jiné neoprávněné zvýhodnění, jak to uvádí zákon. Typickým případem je známá kauza podplácení fotbalových rozhodčích, kdy byl v jednom případě za

⁸David, V., Nett, A. Korupce v právu mezinárodním, evropském a českém. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 84

úplatek považovaný také zaplacený nocleh i se společnicí. Jako jednání, které je minimálně na hraně úplatku tak, jak jej chápe zákon, lze považovat i rozšířenou praxi ve zdravotnictví, kdy velké farmaceutické firmy a výrobci zdravotnických přístrojů zvou jednotlivé lékaře a další důležitý personál do exotických destinací na tzv. kongresy, kdy jsou těmto osobám veškeré náklady na cestu a pobyt hrazeny.

V českém trestním právu není stanovena minimální hodnota úplatku, tak jako je tomu v některých zahraničních úpravách (například v úpravě rakouské). V české úpravě hraje výše úplatku roli zejména pro užití kvalifikovaných skutkových podstat. Odlišná situace je v oblasti výkonu státní správy, kde se netolerují zásadně žádné úplatky, a to ani nepatrné hodnoty⁹. Důvodem takové přísnosti je zájem společnosti na řádném a čistém výkonu veřejné správy a také závažnost rozhodnutí, ke kterým při ní dochází.

Za úplatek nicméně nelze považovat spropitné, které se poskytuje v případě některých profesí jako výraz spokojenosti zákazníka. Nelze za něj označit ani ojedinělé dary nevýznamného charakteru, za které není očekávána jako protihodnota žádná služba, či jiný neoprávněný prospěch přesahující běžný rámec povinností adresáta¹⁰. Příkladem takovýchto darů a pozorností může být tzv. dýžko dané číšníkovi v restauraci, či láhev alkoholu darovaná lékařem za dobrý lékařský zákrok. Rozdíl takového jednání oproti úplatku spočívá zejména v neexistenci souvislosti mezi jednáním, tedy poskytnutím určitého prospěchu, a obstaráním věci obecného zájmu tak, jak je to vyžadováno v § 331 a 332¹¹. Z časového hlediska je pak bez významu, zda byl prospěch poskytnut před nebo až po obstarání věci obecného zájmu, podstatné je, zda je zde souvislost mezi poskytnutím neoprávněného prospěchu ze strany podplácejícího a vykonáním věci obecného zájmu podpláceným.¹²

2.2 Obstarávání věci obecného zájmu

Dalším znakem skutkových podstat trestných činů úplatkářství je souvislost úplatku s obstaráním věci obecného zájmu. Samotný pojem „obstarávání věci obecného zájmu“ není v trestním zákoníku definován, pouze v § 334 odst. 3 je uvedeno že: „*obstarání věci obecného zájmu je též uchování povinnosti uložené právním předpisem nebo smluvně převzaté, jejichž účelem je, aby v obchodních vztazích nedocházelo k poškozování nebo bezdůvodnému zvýhodňování účastníků těchto vztahů nebo osob, které jejich jménem jednají.*“ Určení jeho

⁹ Srov R 17/78 Sb. rozh. tr.

¹⁰ Chmelík, J. a kol. Pozornost, úplatek a korupce. Praha: Linde, 2003 s. 37

¹¹ Srov. R 1/1978

¹² Chmelík a kol. Trestní právo hmotné zvláštní část. Praha: Linde 2010 s. 283

vlastního obsahu tedy ponechal zákonodárce na judikatuře, která se k němu vyjadřuje v několika případech. Jedná se zejména o rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR č. 1/1978, č. 7/1978 a č. 13/1990 Sb. rozh. tr., nicméně je zřejmé, že vzhledem ke stáří těchto judikátů a dramatické změně právní úpravy, která od té doby nastala, jsou dnes již jen omezeně použitelné¹³.

Zajímavým judikátem, i když stále podle staré úpravy, je rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. dubna 2007 (sp. zn. 8 Tdo 396/2007). Příklad se týkal poskytnutí úplatku ve výši 70 000 Kč fotbalovému rozhodčímu za to, že ovlivní zápas mezi dvěma slovenskými týmy. Ten poté co byl dopaden a odsouzen, podal dovolání k Nejvyššímu soudu, v němž označil použitou právní kvalifikaci za chybnou, s odůvodněním, že sport jako vysoce individuální a soukromá aktivita není věcí obecného zájmu, a tudíž porušení pravidel není porušením právním, a tedy nepodléhá trestněprávnímu postihu. Soud se v tomto případě ztotožnil s dosavadní judikaturou i teorií, nicméně se rozhodl definici pojmu obecný zájem ještě upřesnit. Nejvyšší soud uvádí zejména nutnost mít při výkladu tohoto pojmu na paměti všechny souvislosti, které dané jednání přináší. V tomto případě pak zdůrazňuje např. takové skutečnosti, jako internacionalitu fotbalu, který je nepochybně celosvětovým fenoménem, vliv jednotlivých zápasů na světové soutěže, ale také jeho výchovný vliv, jímž působí na veřejné mínění a formování morálních základů zejména u mladé generace. Závěrem k tomuto případu bych rád dodal, že se obžalovaný obrátil se stížností na Ústavní soud, který se však v usnesení ze dne 16. 12. 2008 sp. zn. II. ÚS 1932/2007 s názorem Nejvyššího soudu ztotožnil.

Dle ustálené judikatury je tedy jako „obstarávání věcí obecného zájmu“ považována činnost, související nejen s rozhodováním orgánů státní moci a státní správy, ale i jiná činnost při uspokojování zájmů občanů v oblasti jejich potřeb¹⁴. Dále je pak definice rozšířena § 334 odst. 3 také na oblast obchodních vztahů.

2.3 Podnikání

Povinnost postihovat úplatkářství v soukromé sféře vyplývá pro Českou republiku z mezinárodních závazků. Do českého právního řádu se tak dostala novelou starého trestního zákona v roce 2004, kdy byl tehdejší § 162a rozšířen o odstavec 3, který byl současným trestním zákoníkem převzat v nezměněné podobě do § 334 odst. 3. Jak jsem již uvedl výše, toto ustanovení rozšiřuje výklad obstarání věci obecného zájmu také o *povinnosti uložené právním předpisem nebo smluvně převzaté, jejichž účelem je, aby v obchodních vztazích*

¹³ Jelínek, J. a kol. Trestní právo hmotné. 2. Vydání. Praha: Leges, 2010 s. 770

¹⁴ Srov. R 16/1988 s. 76

nedocházelo k poškozování nebo bezdůvodnému zvýhodňování účastníků těchto vztahů nebo osob, které jejich jménem jednají.

Tento postup je poměrně nelogický vzhledem k tomu, že nový zákoník obsahuje v úpravách trestných činů přijetí úplatku a podplácení i trestnost poskytnutí či přijetí úplatku v souvislosti s podnikáním.

Samotný pojem podnikání přitom nedefinuje trestní zákoník, nýbrž se vykládá dle ustanovení § 2 odst. 1 obchodního zákoníku jako „*soustavná činnost vykonávaná samostatně podnikatelem, vlastním jménem a na vlastní odpovědnost za účelem dosažení zisku*“. Za podnikatele se pak považuje jak fyzická, tak právnická osoba splňující znaky § 13 obchodního zákoníku¹⁵.

3. Úprava trestných činů úplatkářství

Jak již bylo uvedeno výše, úprava trestných činů úplatkářství je soustředěna v 3. Dílu X. hlavy trestního zákoníku, tedy v § 331 přijetí úplatku, § 332 podplácení a § 333 nepřímé úplatkářství.

Druhovým objektem těchto trestných činů je zejména zájem na řádném, nestranném, nezištném a zákonném obstarání věcí obecného zájmu a také zájem na rovnosti podmínek soutěžitelů v hospodářské soutěži, která by mohla být narušena korupčním jednáním¹⁶. Nezbytnost ochrany těchto zájmů vyplývá nejen z ekonomických škod, ke kterým může při jejich narušení docházet, ale nelze pomíjet ani nepochybný vliv na obyvatelstvo, kdy jakýkoliv neoprávněný zásah do věcí obecného zájmu vede často k frustraci a ztrátě víry v demokratický systém jako celek.

Z hlediska subjektivní stránky se jedná o trestné činy, které lze spáchat pouze úmyslně. Subjektem může být v zásadě kdokoli, nicméně v případě kvalifikovaných skutkových podstat je vyžadován speciální subjekt, úřední osoba.

3.1 Přijetí úplatku (§ 331)

Objektivní stránka trestného činu přijetí úplatku dle § 331 trestního zákoníku je tvořena dvěma samostatnými skutkovými podstatami. V odst. 1 spočívá jednání pachatele v tom, že: „*sám nebo prostřednictvím jiného pro sebe nebo pro jiného souvislosti s obstaráváním věcí obecného zájmu přijme nebo si dá slíbit úplatek neboho sám nebo*

¹⁵Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 2886

¹⁶Novotný, O., Vokoun, R., Šámal, P. a kol. Trestné právo hmotné. Zvláštní část. 6. Vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 432

prostřednictvím jiného v souvislosti s podnikáním svým nebo jiného pro sebe nebo pro jiného přijme nebo si dá slíbit úplatek“. Znakem speciální skutkové podstaty v odst. 2 je pak jednání pachatele, který „*za okolností uvedených v odst. 1 úplatek žádá*“.

Dle odst. 1 je tedy trestné *přijetí úplatku*, tedy jednání, kdy pachatel fakticky obdrží úplatek, a to jak sám tak i prostřednictvím jiného. Jak jsem již uvedl výše, není při tom rozhodné, zda k tomuto jednání došlo před, nebo až po obstarání věci obecného zájmu. Není ani rozhodné, jestli došlo k předchozímu slibu či jestli jej pachatel žádal.

Dalším znakem uvedeným v odst. 1 je jednání pachatele, který si *dá slíbit* úplatek. Jedná se o určitou formu přípravy k přijetí úplatku, která je ale povýšena na dokonany trestný čin. K dokonání trestného činu dojde v okamžiku, kdy pachatel nabídku neodmítne a výslovně nebo konkludentně s ní souhlasí, není tedy třeba, aby ji výslovně přijal, či jinak s podplácejícím spolupracoval¹⁷. Dále není rozhodné (a to jak v případě slibu tak přijetí), zda úplatek měl skutečně vliv na jednání pachatele, tedy zda jednal v souladu s přáním pachatele.

Znak skutkové podstaty odst. 2 tedy jednání pachatele, který *úplatek žádá* je stejně jako v případě slibu zvláštním druhem přípravy, která je však povýšena na dokonany trestný čin. Oproti odst. 1 je toto jednání přísněji trestné, důvodem je aktivní přístup pachatele, který dá z vlastní vůle podnět druhé osobě. Takové jednání je nepochybně společensky škodlivějším, neboť druhá osoba je v tomto případě přímo nucena ke spáchání trestného činu. U podplácejícího může vzniknout důvodná obava, že pokud úplatek neposkytne, bude v jeho věci postupováno nestandardně a proti jeho zájmům. Vzhledem k povaze věcí obecného zájmu, může být takové riziko poměrně neúnosné (příkladem může být provedení lékařského vyšetření, či otázka odebrání řidičského průkazu profesionálnímu řidiči). Jinou situací je když dojde ke střetu zájmů různých subjektů. V takovém případě žádost o úplatek učiněná třetí osobou, která může spor ovlivnit, vyvolá situaci, kterou by teorie her popsala jako vězňovo dilema a vzhledem k pravděpodobnosti postihu za podplácení je pak samotná žádost, velmi silným kriminogenním faktorem. Co se týká samotného žádání úplatku, není nutné, aby pachatel žádal výslovně, stačí jakékoli jednání, navozující situaci, aby mu byl slíben nebo nabídnut¹⁸. Typický znakem této trestné činnosti stejně jako jiné sofistikované kriminality (např. kriminality hospodářské) je užívání kódované řeči, kdy je skutečný obsah sdělení zakrýván používáním jinak nezávadných slov. Příkladem může být známá kauza „pět na stole v českých“, kdy tento termín zakrýval žádost o úplatek ve výši 5 mil. Kč. Další neméně

¹⁷Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 2887

¹⁸Srov. Č. 46/1983 Sb. rozh. tr.

slavným případem byla kauza podplácení fotbalových rozhodčích, kde byly finanční částky označovány jako „kapřiči“ či „jabka“. V případě, který jsem uváděl v části věnované obstarávání věci obecného zájmu, byl zase úplatek označen jako „70 litrů kvalitního českého vína“. Při vyšetřování takových případů je tedy nutné sledovat mnohem širší souvislosti a nehledět pouze na obsah rozhovoru.

Základním znakem těchto skutkových podstat je také *souvislost s obstaráváním věci obecného zájmu nebo souvislost s podnikáním*. Těmto pojmům jsem se věnoval výše a rád bych tedy na tento výklad odkázal.

Pro ukládání kvalifikovaných skutkových podstat je rozhodná zejména výše škody a také, zda byl trestný čin spáchán úřední osobou. Samotný pojem úřední osoby při tom nelze vykládat pouze ve smyslu § 127 trestního zákoníku, ale také s ohledem na § 334 odst. 2.

3.2 Podplácení (§ 332)

Objektivní stránka v pořadí druhého trestného činu úplatkářství je tvořena jednáním pachatele, který *jinému nebo pro jiného v souvislosti s obstaráním věci obecného zájmu nebo v souvislosti s podnikáním poskytne, nabídne nebo slíbí úplatek*. Jedná se vlastně o trestný čin zrcadlový k trestnému činu přijetí úplatku. Jednotlivé základní pojmy jako je obstarávání věci obecného zájmu či úplatek jsou pro oba trestné činy shodné. Obdobně jako je tomu u přijetí úplatku nemá vliv na trestnost takového jednání, jestli bude mít úplatek vliv na rozhodování uplácené osoby. Oproti přijetí úplatku je však rozdílný okruh pachatelů, kdy při podplácení postihuje pouze osoby, které neoprávněnou výhodu pro druhého zajistili nebo zprostředkovali.¹⁹

Poskytnutí úplatku je chápáno jako přímé převedení úplatku do dispozice podpláceného či nepřímé poskytnutí výhody či protislužby. Úplatek je poskytnutý v okamžiku, kdy jej osoba, které je určený převezme nebo si je vědoma toho, že jí byl poskytnut (např. převodem na bankovní účet).²⁰ Aby se jednalo o poskytnutí úplatku, je také nezbytné, aby byl uplácenou osobou přijat, v opačném případě by šlo pouze o nabídnutí.

Nabídnutí úplatku je obdobně jako v případě žádosti, jakékoli jednání pachatele, ať už výslovné nebo konkludentní, které směřuje k vyvolání dojmu podplácené osoby, že jí je nabízen úplatek. V takovém případě není pro posuzování trestnosti tohoto činu rozhodné, zda

¹⁹ David, V., Nett, A. Korupce v právu mezinárodním, evropském a českém. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 253

²⁰ Jelínek, J. a kol. Trestní právo hmotné. 2. Vydání. Praha: Leges, 2010, s. 765

osoba úplatek přijala nebo nikoli. Nabídka ani nemusí být nutně bezprostřední (např. položení peněz na stůl), ale může směřovat i do budoucna.

Slib úplatku je velmi podobným jednáním jako je nabídka. Oproti ní však směřuje vždy do budoucna. Také bývá mnohem méně konkrétní.

Znakem kvalifikované skutkové podstaty v odst. 2 je způsobení značné škody či prospěchu nebo spáchání tohoto trestného činu úřední osobou. Sankce stanovená zákonodárcem je mírnější než v případě přijetí úplatku, z toho lze usuzovat na nižší společenskou škodlivost tohoto trestného činu.

Závěrem k trestnému činu podplácení bych se rád zmínil o rozdílu mezi § 332 a § 248 odst. 1 písm. e) tedy porušení předpisů v hospodářské soutěži konkrétně podplácením. Podplácení ve smyslu § 248 vychází z nekalosoutěžního jednání popsaného v obchodním zákoníku a jako takové je významově širší než je tomu u § 332, kdy zahrnuje dle § 49 obchodního zákoníku jak aktivní tak pasivní podplácení. Rozdíl oproti § 332 a § 331 je dále v tom, že k takovému jednání musí dojít v rámci hospodářské soutěže, tedy takových vztahů mezi podnikateli, při kterých si na trhu vzájemně konkurují²¹.

3.3 Nepřímé úplatkářství (§ 333)

Ustanovení § 333 obsahuje dvě samostatné základní skutkové podstaty. V odst. 1 se jedná o *žádání nebo přijetí úplatku*, tedy o pasivní úplatkářství, a v odst. 2 je skutková podstata tvořena jednáním, kdy pachatel *poskytne, nabídne nebo slíbí úplatek*, tedy úplatkářstvím aktivním. Jednotlivé pojmy, jako je žádání či poskytnutí úplatku, jsem rozebíral výše a vzhledem k tomu, že výklad je totožný, nebudu se jimi tedy dále zabývat, ale pouze odkazuji na předchozí text.

V obou skutkových podstatách je postih uložen za jednání, kterým se uplácený zavazuje, působit *svým vlivem nebo prostřednictvím jiného na výkon pravomoci úřední osoby nebo za to, že tak již učinil*. Trestný čin nepřímého úplatkářství tedy postihuje tzv. prostředníky, nicméně nejedná se o zprostředkovatele. Základní otázkou v takovém případě je, kdo je osobou adresáta úplatku. Pokud je jí úřední osoba vykonávající pravomoc, na kterou má být působeno, jedná se o podplácení ve smyslu § 332. Sám zprostředkovatel je pouze účastníkem na trestném činu přijetí úplatku. Obdobně je tomu v případě, že je úplatek žádán nebo přijat, pokud tedy pachatel požaduje úplatek pro jiného, jedná se o účastenství na přijetí úplatku.

²¹ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 2889

Co se týká výkonu pravomoci úřední osoby, který má být předmětem ovlivňování, je jím rozuměno zejména jakékoli rozhodování o právech a povinnostech fyzických a právnických osob, a to jakákoli fáze rozhodovacího procesu, včetně výkonu rozhodnutí²².

Zajímavá situace nastává v okamžiku, kdy pachatel vyžaduje úplatek za to, že svým vlivem bude působit na výkon pravomoci úřední osoby, nicméně od počátku nemá v úmyslu tak učinit. V takovém případě se nedopouští trestného činu nepřímého úplatkářství, ale trestného činu podvodu dle § 209 trestního zákoníku²³, neboť jednání pachatele spočívá v tom, že se obohatí tím, že jiného uvede v omyl. Stejná právní kvalifikace tedy spáchání trestného činu podvodu, byla původně použita i ve známé kauze „pět na stole v českých“, nicméně po opakovaném vrácení věci vrchním soudem a změně senátu byla právní kvalifikace zmíněného jednání přeformulována na přijímání úplatku ve smyslu § 162 starého trestního zákona, kdy soud došel k závěru, že obviněný nepožadoval úplatek za to, že ovlivní prodej společnosti UNIPETROL, tak jak to tvrdila původní obžaloba. Podle soudu chtěl někdejší tajemník dodat za úplatek vlastníku společnosti Seta Tomáši Pitrovi prostřednictvím Spyry informace, které získal na jednání v Polsku. Toho se mimo jiné účastnil tehdejší polský premiér a zástupci koncernu PKN Orlen, který při privatizaci Unipetrolu získal majoritní podíl. Informace z jednání pak podle soudkyně Slepíčkové mohly firmě Seta pomoci při jejím boji se společností Agrofert Andreje Babiše o to, kdo se stane českým partnerem Orlenu.²⁴

Obdobně, jako je tomu v případě ostatních trestných činů úplatkářství, na trestnost nemá vliv, zda došlo skutečně k intervenci u úřední osoby, trestný čin je dokonán již tím, že pachatel žádal nebo slíbil úplatek²⁵. Stejně tak je nerozhodné, za jakým účelem má uplácený působit na výkon pravomoci úřední osoby, o trestný čin se jedná také v případě, kdy je účelem úplatku dosáhnout řádného výkonu pravomoci.

3.3.1 Nepřímé úplatkářství a lobbying

Velkou částí české společnosti a řadou medií je pojem lobbying a lobbista synonymem pro něco tajného a korupčního. Přestože tomu tak u nás může být, nelze tyto pojmy obecně směšovat. Pojem lobbying vznikl ve Velké Británii již v 19. století. Tam byla hned před východem z dolní sněmovny hala (lobby), do které vedl vchod z ulice a každý tedy mohl

²² Srov. II. ÚS 49/2000

²³ Novomý, O., Vokoun, R., Šámal, P. a kol. Trestné právo hmotné. Zvláštní část. 6. Vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 438

²⁴ Doležel dostal v kauze 'pět na stole v českých' podmíněný trest, citováno: 20.3.2011, dostupné z: http://www.lidovky.cz/dolezel-dostal-v-kauze-pet-na-stole-v-ceskych-podminen-y-trest-pt9-/ln_domov.asp?c=A101207_135809_ln_domov_pks

²⁵ Srov. R 16/1981 Sb. rozh. tr.

konfrontovat poslance se svými starostmi a názory. Obecně je tedy lobbying demokratickým institutem, který ve své podstatě provozuje každý, kdo komunikuje se státní správou²⁶ s cílem prosadit své zájmy.

Zajímavá otázka ovšem vyvstane v okamžiku, kdy se činnost lobbistů porovná s úpravou nepřímého úplatkářství dle českého trestního práva. To, jak jsem uvedl výše, spočívá v tom, že bude jiný za úplatek působit svým vlivem na výkon pravomoci úřední osoby. Za lobbying je obecně považováno ovlivňování veřejných činitelů ve veřejném zájmu nebo ve prospěch zájmů určitých skupin²⁷ a to obvykle za úplatu pro lobbistu, který tak jedná.

Je tedy zřejmé, že cíl lobbyingu a nepřímého úplatkářství, totiž působit na výkon pravomoci úřední osoby, je shodný. Co však tato jednání odlišuje, jsou zejména prostředky, kterými se jej snaží dosáhnout²⁸. V případě nepřímého úplatkářství je tímto nástrojem prosazení vlivu, ať již osobního (v případě např. manžela či přítele) nebo pracovního (např. nadřízený). Oproti tomu nástrojem lobbyingu je zejména zprostředkování informací úřední osobě, často prostřednictvím různých odborných textů, s cílem ovlivnit její rozhodování.

Přesto i takové jednání, tedy podsouvání informací lze z formálního hlediska považovat za uplatňování vlivu s cílem působit na výkon pravomoci úřední osoby dle § 333 odst. 1 TZ. Z materiálního hlediska však není naplněn znak společenské škodlivosti, tak jak je vyžadován v § 12 odst. 2. Jednání lobbisty, který zprostředkovává úředním osobám, zejména zákonodárců informace důležité pro jejich rozhodování nelze považovat za společensky škodlivé, spíše naopak je žádoucí, aby úřední osoba měla co možná nejširší okruh podkladů pro své rozhodnutí.

Další zajímavou otázkou je, zda lze považovat odměnu, kterou přijímá lobbista za svou činnost, jako neoprávněnou výhodu ve smyslu § 334 odst. 1 TZ. Na rozdíl od řady jiných států není v České republice lobbying právně regulován, přestože se podobné snahy v minulosti mnohokrát objevily. Činnost lobbistů se tedy opírá zejména o ústavní zásadu upravenou v Listině základních práv a svobod v č. 2 odst. 3, tedy že „každý může činit, co není zákonem zakázáno, nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá“.²⁹ Lobbisté tedy často působí pod hlavičkami různých poradenských společností či dokonce jako placení asistenti jednotlivých poslanců. Odměny za takovou činnost nelze ze své podstaty považovat

²⁶ Dančák, B., Hloušek, V., Šimíček, V. (eds). Korupce – Projevy a potírání v České republice a Evropské unii. Brno: Masarykova univerzita – politologický ústav, 2006, s. 98

²⁷ Vantuch, P. Lobbying není korupce. Právní rádce č. 06/2009, s. 42an.

²⁸ Bažantová, I. a kol. Lobbying a korupce při tvorbě veřejné politiky. 1. Vydání. Praha: Prospektrum, 2007, s. 77

²⁹ Vantuch, P. Lobbying není korupce. Právní rádce č. 06/2009, s. 43.

za neoprávněné už jen proto, že podléhají řádnému zdanění a tedy jsou i samotným státem uznávány jako legitimní.

Na závěr k této problematice bych rád shrnul, že lobbying ve své základní čisté podobě nelze považovat z výše zmíněných důvodů za trestný čin nepřímého úplatkářství, nicméně zůstává otázkou, zda za něj nelze považovat jednání, některých osob, které jsou za lobbisty označovány.

Samotná otázka lobbingu a jeho korupčních aspektů, je velmi komplikovanou problematikou, která by si zasloužila podrobnější rozbor, bohužel se jí zde však nemohu pro její rozsáhlost více zabývat.

4. Pletichy

Jako pletichy jsou obvykle označovány nekalé praktiky, pikle nebo nekorektní postupy při určité činnosti. V trestním zákoníku můžeme nalézt takto označované trestné činy v hlavě V. a VI., kdy se jedná o pletichy v insolvenčním řízení (§ 226), pletichy při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži (§ 257) a pletichy při veřejné dražbě (§ 258). Jak jsem již uvedl výše nelze v této souvislosti opominout ani trestný čin, sjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě (§ 256).

Druhovým objektem těchto trestných činů je zájem na dodržování řádného a zákonného postupu v souvislosti se zadáním veřejné zakázky, při veřejné soutěži či dražbě (§ 256 až 258) nebo v insolvenčním řízení (§ 226). Opodstatněnost této ochrany je zřejmá při pohledu na rozsah trhu zejména s veřejnými zakázkami. V roce 2008 dosahovaly prostředky na nákup a investice vynaložené veřejným sektorem výše 509 mld. Kč což je 14 % tehdejší HDP³⁰, v současnosti tato suma dle vyjádření Davida Ondráčky ředitele Transparency International přesahuje 600 mld. Kč.³¹ Jakýkoliv protiprávní zásah do těchto procesů vede nejenom k deformaci hospodářské soutěže, případně k nesprávnému vypořádání majetku dlužníka, ale také stejně jako v jiných případech korupce ke snížení důvěry veřejnosti a legitimacy státní správy.

Po subjektivní stránce lze spáchat tyto trestné činy, stejně jako v případě úplatkářství, pouze úmyslně.

³⁰ *Císařová, E. a kol.* Zakázky malého rozsahu v České republice. Praha: Transparency International – Česká republika, 2009, s. 5

³¹ Přednáška Davida Ondráčky na téma Korupce a lobbying na PF UK ze dne 16. 03. 2011

4.1 Sjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě (§ 256)

Úprava tohoto trestného činu se do českého práva dostala společně s ostatními případy pletich dle § 257 a 258 prostřednictvím novely trestního zákona č. 557/1991 Sb. pod § 128a. Oproti této úpravě došlo v novém trestním zákoníku k rozšíření trestnosti tohoto činu také na jednání v souvislosti se zadáním veřejné zakázky.

Objektivní stránka tohoto trestného činu spočívá v jednání pachatele, který: „v souvislosti se zadáním veřejné zakázky, veřejnou soutěží a veřejnou dražbou v úmyslu způsobit jinému škodu nebo opatřit sobě nebo jinému neoprávněný prospěch sjedná některému dodavateli, soutěžiteli nebo účastníku dražby neoprávněnou přednost nebo výhodnější podmínky na úkor jiných dodavatelů nebo soutěžitelů.“ Základním znakem je tedy souvislost takového jednání se zadáním veřejné zakázky, veřejnou soutěží a veřejnou dražbou.

Zadání veřejné zakázky je vykládáno ve smyslu zákona č. 137/2006 Sb. jako rozhodnutí zadavatele o výběru nejvhodnější nabídky a uzavření smlouvy s nejvhodnějším uchazečem, uskutečněné v zadávacím řízení. V souvislosti se zadáním zakázky je tedy chráněno nejen samotné zadání, ale také postup zadavatele v zadávacím řízení, které rozhodnutí předcházelo. Jako *veřejná zakázka* je rozuměna zakázka realizovaná na základě smlouvy mezi veřejným zadavatelem a jedním či více dodavateli (§ 2 a 3 zák. č. 137/2006).

Pojem *veřejná soutěž* tak, jak jej obsahuje trestní zákoník, zahrnuje jak obchodní veřejnou soutěž dle obchodního zákoníku (§ 281 až 288) tak veřejnou soutěž na určité dílo nebo výkon ve smyslu práva občanského (§ 847 až 849 ObčZ). Obecně lze tento pojem definovat jako situaci, kdy větší počet subjektů usiluje podle určitých vyhlášených pravidel o dosažení stančeného výsledku, který bude objektivně zhodnocen³².

Veřejná dražba je vykládána ve smyslu zákona č. 26/2000 Sb. o veřejných dražbách, zákona č. 427/1990 Sb. o veřejných dražbách při převodech vlastnictví státu k některým věcem na jiné právnické nebo fyzické osoby. Jedná se v podstatě o veřejné jednání, při kterém se licitátor obrací na neurčitý počet zájemců, kteří podávají nabídky. Na osobu, která učiní nejvyšší nabídku, pak přejde příklepem licitátora vlastnictví k věci.

Samotné jednání pachatele spočívá v *sjednání přednosti nebo výhodnějších podmínek*, kdy pojem *přednost* je chápán jako časový předstih před ostatními dodavateli, soutěžiteli či účastníky dražby. Vzhledem k povaze zejména veřejných zakázek, může čas poskytnutý navíc oproti ostatním soutěžitelům znamenat závažné narušení soutěže a vést k deformaci trhu.

³² Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 2385

Praktickým příkladem takového jednání je poskytnutí návrhu zadávací dokumentace před jejím zveřejněním, jiným příkladem je například i to, že veřejná dražba začne dříve, než bylo stanoveno. Oproti tomu poskytnutí *výhodnějších podmínek* znamená jakékoli zvýhodnění oproti ostatním uchazečům, může tomu být například i umožnění výhodnějšího způsobu podání nabídky či rychlejší odklep licitátora při veřejné dražbě.

Z hlediska protikorupčního je zejména podstatný odst. 3 tohoto paragrafu, oproti skutkové podstatě v odst. 2, která má spíše povahu zneužití pravomoci, je v odst. 3 postihováno pasivní úplatkářství, kdy jednání pachatele spočívá v tom, že „*žádá, přijme nebo si dá slíbit majetkový prospěch*“.

Oproti případům pletich je u subjektivní stránky vyžadován tzv. druhý úmysl spočívající v tom, že pachatel jedná v úmyslu způsobit jinému škodu, nebo opatřit sobě nebo jinému prospěch, kdy tento prospěch obdobně, jako je tomu v případě úplatku, může být materiální i imateriální povahy.

4.2 Pletichy při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži (§ 257) a pletichy při veřejné dražbě (§ 258)

Objektivní stránka těchto trestných činů je tvořena různými druhy jednání vykonávanými s cílem ovlivnit veřejnou zakázku, veřejnou soutěž nebo dražbu. Zatímco odst. 1 písm. a) obou paragrafů obsahuje speciální skutkovou podstatu k trestnému činu vydírání, z korupčního hlediska jsou významná písm. b) a c) postihující aktivní a pasivní úplatkářství v souvislosti s veřejnou zakázkou, veřejnou soutěží či dražbou. Jednání pachatele tedy spočívá v tom, že *poskytne, nabídne nebo slíbí majetkový prospěch* (písm. b)) nebo *žádá nebo přijme majetkový prospěch* (písm. c)).

Majetkový nebo jiný prospěch, který pachatel žádá lze vysvětlovat obdobně jako pojem úplatku. Jedná se tedy jak přímý majetkový prospěch (nejčastěji peněžní plnění) tak i jiné výhody různého druhu (povýšení, lukrativní místo ve státní správě aj.).

Poskytnutí, nabídka slib, žádost i přijetí jsou judikaturou i teorií vykládány stejně, jako je tomu v případě úplatkářství, proto se jimi tady již nebudu zabývat a pouze odkazuji na příslušnou část této práce.

Zvláštní ustanovení obsahuje § 257 odst. 1 písm. d), který popisuje jednání pachatele, který *na základě dohody s jiným zájemcem nebo uchazečem vyvíjí činnost směřující k zadání zakázky za nepřiměřeně vysokou nebo jinak nevýhodnou cenu*. Toto jednání je ve svém základu vlastně jistou obdobou kartelové dohody v hospodářské soutěži. Dohoda, kterou pachatelé uzavřeli, nemusí mít žádné formální náležitosti, postačuje jakékoli ujednání, které

směřuje k zadání zakázky za nepřiměřeně vysokou cenu, nicméně samotná dohoda trestní odpovědnost nezakládá, ale je třeba, aby ji pachatel alespoň započal realizovat.³³ Stejně jako je tomu v případě kartelových dohod, je nicméně v praxi velmi obtížné podobná ujednání odhalovat.

Jak jsem již uvedl výše, trestné činy pletich jsou ustanoveními speciálními vzhledem k úplatkářství, tudíž je jejich souběh vyloučen. Základním znakem skutkové podstaty je souvislost se zadáním veřejné zakázky, veřejnou soutěží či dražbou, konkrétním účelem takového jednání tedy je, aby se uplácený zdržel své účasti či podávání návrhů.

4.3 Pletichy v insolvenčním řízení (§ 226)

Na závěr této kapitoly bych se rád věnoval pletichám v insolvenčním řízení. Stejně jako v předchozích případech se jedná o ustanovení speciální k trestným činům úplatkářství, jehož objektem je zájem na řádném průběhu insolvenčního řízení³⁴ a právo věřitele na uspokojení jeho pohledávky.

Samotné ustanovení pak obsahuje tři základní skutkové podstaty. První dvě spočívají v pasivním úplatkářství (odst. 1) a aktivním úplatkářství (odst. 2), které je vykonáváno v souvislosti s hlasováním věřitelů v insolvenčním řízení třetí pak v pasivním úplatkářství osob majících určité postavení v insolvenčním řízení.

Jak již vyplývá z názvu, trestného činu dle § 226 se lze dopustit pouze v rámci insolvenčního řízení tedy ode dne, kdy insolvenční návrh dojde věcně příslušnému soudu, až do dne, kdy je toto řízení pravomocně skončeno. Samotné *insolvenční řízení* pak upravuje zákon č. 182/2006 Sb. o úpadku a způsobech jeho řešení, nicméně v souladu s § 128 odst. 2 se vztahuje tento trestný čin i na řízení konkursní a vyrovnávací, které se řídilo zákonem č. 328/1991 Sb.

V odst. 1 a 2 je tedy postihováno korupční jednání v souvislosti s *hlasováním věřitele ve věřitelských orgánech*. Těmito orgány jsou věřitelská schůze a věřitelský výbor ve smyslu insolventního zákona. Jednání pachatele, který *prijme* nebo si *dá slíbit* (odst. 1) anebo *poskytne, nabídne nebo slíbí* (odst. 2) v rozporu s pravidly insolvenčního řízení *majetkový nebo jiný prospěch*. Stejně jako v předchozích případech, není rozhodné, jestli hmotný či nikoli, a na trestnost nemá vliv ani to, zda se uplácený zachoval v souladu s přáním toho, kdo mu majetkový či jiný prospěch poskytl či slíbil.

³³ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 2394

³⁴ Jelínek, J. a kol. Trestní právo hmotné. 2. Vydání. Praha: Leges, 2010, s. 616

V odst. 3 je postiženo pasivní úplatkářství ze strany insolvenčního správce, člena věřitelského výboru nebo zástupce věřitelů, v této skutkové podstatě je tedy vyžadován speciální subjekt. Tato skutková podstata obsahuje oproti předchozím přísnější sankci a umožňuje také uložit alternativní trest zákazu činnosti, z čehož lze usuzovat, že jí zákonodárce přisuzuje vyšší společenskou škodlivost.

6. Stav korupce v ČR

Zjištění skutečného stavu korupce na území České republiky je vzhledem k charakteru této trestné činnosti prakticky nemožné. Stejně jako je tomu v případě jiných druhů sofistikované kriminality, je totiž pro korupci typická velmi vysoká míra latence při odhalování. Oficiální statistiky tak nevypovídají o skutečné míře korupce v ČR, ale dají se použít ke zkoumání efektivity orgánů činných v trestním řízení při potírání této kriminality.

Tabulka č. 1

Rok	§ 160 / § 331 přijetí úplatku		§ 161 / § 332 podplacení		§ 162 nepřímé úplatkářství / § 333		úplatkářství celkem	
	obžal.	odsouz.	obžal.	odsouz.	obžal.	odsouz.	obžal.	odsouz.
2000	48	49	106	68	4	1	158	118
2001	51	28	149	83	1	3	201	114
2002	45	26	120	108	3	3	168	137
2003	30	20	96	53	3	2	129	75
2004	41	23	103	74	6	0	150	97
2005	91	24	82	82	2	1	175	107
2006	39	27	96	45	3	2	138	74
2007	37	51	65	51	2	1	104	103
2008	42	26	78	50	6	0	126	76
2009	31	28	68	51	3	1	102	80
2010 (1.1.- 30.9.)	24	19	58	37	2	0	84	56

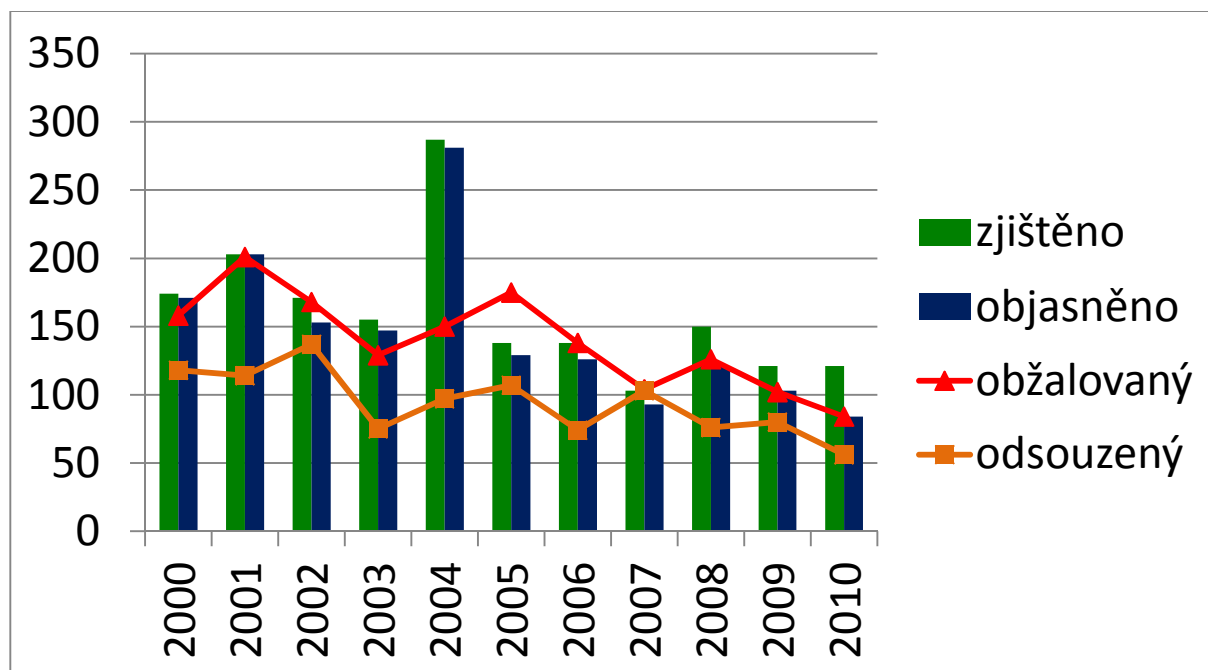
Pramen: statistika ministerstva spravedlnosti³⁵

Při pohledu na tabulku č. 1 je zřejmé, že registrovaná kriminalita tvoří u úplatkářství pouze malou část té skutečné. V období let 2000 až 2009 bylo obžalováno 1451 pachatelů, z nichž bylo odsouzeno 981, tedy podíl odsouzených na počtu obžalovaných je 67 %. Oproti obecným druhům kriminality je to tedy naprosto zanedbatelné číslo. Bohužel v době vypracovávání této práce nebyly dosud zveřejněny údaje za rok 2010 a tak není zřejmé, jakým

³⁵ Protikorupční strategie vlády 2011

způsobem se promítla účinnost nového trestního zákoníku do statistik. Nicméně vzhledem k datům za první polovinu roku 2010 lze očekávat, že případů bude více než v předešlém roce a statistika tedy bude vypadat v tomto ohledu lépe.

Graf č. 1 – dynamika úplatkářství

Pramen: Statistiky ministerstva spravedlnosti a policie ČR

Daleko horší je situace v případě trestných činů pletich, kdy například za posledních 5 let bylo odsouzeno pouze devět pachatelů, za některý z těchto deliktů³⁶, přitom když vezmeme v úvahu, jak je společností vnímána právě oblast veřejných zakázek, stejně tak i to, že se chystá již třetí úprava zákona o veřejných zakázkách za posledních 10 let, je jisté, že i zde zůstává naprostá většina trestných činů neodhalena.

Skutečnou míru korupční kriminality tedy z oficiálních statistik určit nelze. Daleko lepší představu o míře korupce lze získat na základě průzkumů veřejného mínění. Ty nejznámější a zároveň nejvýznamnější jsou výzkumy organizace Transparency International, jedná se o index vnímání korupce (Corruption Perception Index – CPI) a Globální barometr korupce (Global Corruption Barometer – GCB)³⁷.

³⁶ Statistická ročenka ministerstva spravedlnosti

³⁷ Novotný, O., Zapletal, J. a kol. Kriminologie. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2008, s. 385

Tabulka č. 2

<i>Rok</i>	<i>Umístění ČR</i>	<i>Počet sledovaných zemí</i>	<i>Hodnota CPI</i>	<i>Nejlepší výsledek za příslušný rok</i>	<i>Nejhorší výsledek za příslušný rok</i>
1998	37.	85	4,8	10,0 Dánsko	1,4 Kamerun
1999	39.	99	4,6	10,0 Dánsko	1,5 Kamerun
2000	42.	90	4,3	10,0 Finsko	1,2 Nigérie
2001	47.-49.	91	3,9	9,9 Finsko	0,4 Bangladéš
2002	52.-56.	102	3,7	9,7 Finsko	1,2 Bangladéš
2003	54.-56.	133	3,9	9,7 Finsko	1,3 Bangladéš
2004	51.-53.	146	4,2	9,7 Finsko	1,5 Bangladéš, Haiti
2005	47.-50.	159	4,3	9,7 Island	1,7 Bangladéš, Čad
2006	46.-48.	163	4,8	9,6 Finsko, Island, Nový Zéland	1,8 Haiti
2007	41.-42.	180	5,2	9,4 Dánsko, Finsko, Nový Zéland	1,4 Somálsko, Myanmar
2008	45.-46.	180	5,2	9,3 Dánsko, Nový Zéland, Švédsko	1,0 Somálsko
2009	52.-53.	180	4,9	9,4 Nový Zéland	1,1 Somálsko
2010	53.	178	4,6	9,3 Dánsko, Nový Zéland, Singapur	1,1 Somálsko

Pramen: Corruption Perception Index³⁸

Metodologie sestavování indexu vnímání korupce vychází ze složení výsledků průzkumů deseti nezávislých institucí zkoumajících míru korupce ve veřejném sektoru. Z jeho výsledků je vidět jasná disproporce mezi registrovanou a skutečnou mírou korupce. Za rok 2010 se tedy česká republika umístila v sousedství zemí jako je Saudská Arábie či Katar, nicméně i přes různé pořadí v žebříčku, je vzhledem k narůstajícímu počtu zkoumaných zemí umístění České republiky spíše stagnující.

Mnohem očividnější disproporci mezi registrovanou a skutečnou korupční kriminalitou ukazuje GCB. Globální barometr korupce je sestavovaný na základě průzkumů veřejného mínění, kterého se jen v loňském roce zúčastnilo na 91 500 lidí z 86 zemí světa. Ti zodpovídali na stejnou sérii otázek.

Obzvláště zajímavý údaj pak poskytuje otázka: „zaplatili jste úplatek v posledních 12 měsících“. Česká republika se v tomto případě umístila poměrně lichotivě ve 4. skupině, kdy kladně na tuto otázku odpovědělo pouze 6 – 20% respondentů.³⁹ Nicméně pokud si uvědomíme, že kontrolní skupina čítající přibližně 1000 osob obsahovala minimálně 60 osob, které se v posledním roce dopustili korupčního jednání, nezbyvá než dojít k závěru, že oficiálně odhalené trestné činy jen stěží pokryjí tento minimální počet pachatelů, a tedy míra latence skutečné korupční kriminality je obrovská.

³⁸ Protikorupční strategie vlády 2011

³⁹ Global corruption Barometer 2010

7. Trestněprávní možnosti prevence

Základní preventivní význam trestního práva spočívá v tzv. pozitivní generální prevenci. Už jen to, že zákonodárce označí určité jednání jako trestné, má preventivní účinek a pomáhá při formování řádných pravidel chování ve společnosti a při utváření právního vědomí⁴⁰. Z tohoto hlediska lze konstatovat, že české trestní právo postihuje korupční jednání v širokém rozsahu, který v případě jednání fyzických osob, plně odpovídá mezinárodním standardům.

Dalším nástrojem trestního práva, jak působit preventivně na potírání kriminality, je prostřednictvím hrozby trestních sankcí. Jak nás učí teorie, jsou dva účely trestání, represivní a preventivní, kdy se preventivní složka dělí na individuální a generální prevenci.⁴¹

V české společnosti se můžeme často setkat s náladou považující výši trestu jako jediné kritérium jeho spravedlnosti a účinnosti. Při pohledu na základní trestní sazby za korupční delikty tedy můžou vzniknout určité pochybnosti o tom, jak generálně preventivně tyto tresty působí. Nicméně, při pohledu na kvalifikované skutkové podstaty, kdy může trest odnětí svobody dosahovat až osmi let, je třeba uznat takovou trestní sankci za dostatečně odrazující.

Daleko podstatnější okolností tedy je, jakým způsobem soudy tyto tresty ukládají. Je otázkou, jak má preventivně působit trest uložený bývalému tajemníkovi premiéra Doleželovi z kauzy „pět na stole v českých“, kdy mu byla uložena pouze dvouleté podmínka. Nebo případ fotbalového rozhodčího, který jsem uváděl výše, za který mu byl uložen také pouze podmíněčný trest a peněžní pokuta ve výši 70 000 Kč., tedy výši převzatého úplatku, soud zde dokonce ani nepřistoupil k trestu zákazu činnosti⁴².

V případě potírání korupčního jednání, snad i více než v případech jiné kriminality platí, že příklady táhnou. Tedy zatímco nedávný případ pana Michálka, který odhalil korupční prostředí na Fondu životního prostředí, ať už si můžeme o způsobu, jakým to udělal myslet cokoli, nepochybně vyvolal vlnu sympatií v celé společnosti, a je nepochybné, že řadu lidí odradí od korupčního jednání. Naproti tomu případy jako již zmíněných „pět na stole v českých“ či případ záhadného zbohatnutí bývalého premiéra Grosse vede řadu lidí k použití logiky „když můžou ti nahoře...“ a tedy i k nárůstu zejména tzv. malé korupce.

⁴⁰ Novotný, O., Vokoun, R., Šámal, P. a kol. Trestné právo hmotné. Zvláštní část. 6. Vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 34

⁴¹ Jelínek, J. a kol. Trestní právo hmotné. 2. Vydání. Praha: Leges, 2010, s. 346 an.

⁴² rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. dubna 2007 (sp. zn. 8 Tdo 396/2007)

Další velmi podstatnou okolností ovlivňující výši jakékoli kriminality je pravděpodobnost odhalení. V tomto směru je, jak jsem již ukázal v předchozí kapitole, situace u korupčního jednání skutečně tristní. Nejen vysoká míra latence ale i vysoké procento zproštění obžaloby vede pachatele, často i oprávněně k pocitu, že jim nic nehrozí a tudíž pácháním těchto trestných činů nic neriskují a můžou pouze získat.

Nicméně příčiny těchto skutečností nespočívají v nedostacích trestněprávní úpravy. Jak jsem se pokusil ukázat v předchozích kapitolách, trestní právo poskytuje orgánům činným v trestním řízení dostatek nástrojů na regulaci míry korupce, a je tedy pouze otázkou jejich schopností a kvality, zda je dokážou náležitě užívat.

Závěr

Korupce jako celospolečenský fenomén je v současnosti zkoumán odborníky z mnoha oborů ať již sociologie, psychologie, či ekonomie. Ve své práci jsem se na ní pokusil podívat pohledem právním. Zaměřil jsem se na platnou právní úpravu, úmyslně jsem se proto nevěnoval institutu trestní odpovědnosti právnických osob, přestože se jedná jistě o užitečný nástroj protikorupčního boje, k jehož zavedení nás zavazuje celá řada podepsaných, i když dosud neratifikovaných mezinárodních smluv, nebyl dosud přijat. Věcný záměr byl nicméně schválen v nedávné době vládou a bude zajímavé sledovat, v jaké podobě a jestli vůbec bude nakonec parlamentem přijat.

Ve své práci jsem se tedy zaměřil na jednotlivá ustanovení trestního práva hmotného, na to jaké objekty chrání, a které jednání postihují. Při pohledu na tuto poměrně širokou škálu ustanovení nezbyvá než dojít k závěru, že se jedná o nástroje vcelku dostatečné, a to i z hlediska mezinárodního srovnání.

Otázkou tedy zůstává, proč je u nás korupce podle všeho tolik rozšířená a co je příčinou toho, že se ji nedaří odhalovat. K odpovědi na tuto otázku se stačí podívat na základní zásady českého trestního práva. Pro trestní právo platí zásada, že je *ultima ratio*, tedy nejzazší řešení a jako takové je pouze součástí systému kontroly, která musí být doplněna o celou řadu mimotrestních opatření. Do té doby, dokud se společnost nenaučí, že dát byt' i malý úplatek je něco nejen proti zákonu, ale i morálce, dokud se nevybuduje profesionální úřednický aparát, jehož členové budou hrdí na příslušnost k němu, dokud nevznikne kvalitní a efektivní policie, do které se bude dařit přilákat i odborníky z jiných oborů, obávám se, že bude v této zemi korupce i nadále vzkvétat a trestní právo na tomto faktu nedokáže nic změnit.

Seznam zkratk:

TZ – trestní zákoník

TŘ – trestní řád

ObčZ – Občanský zákoník

ObchZ – Obchodní zákoník

Použitá literatura:

Učebnice a komentáře:

Gřivna, T. Trestní právo hmotné. Judikatura k obecné a zvláštní části. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010

Chmelík, J. a kol. Trestní právo hmotné zvláštní část. Praha: Linde 2010

Jelínek, J. a kol. Trestní právo hmotné. 2. Vydání. Praha: Leges, 2010

Novotný, O., Vokoun, R., Šámal, P. a kol. Trestné právo hmotné. Zvláštní část. 6. Vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010

Novotný, O., Zapletal, J. a kol. Kriminologie. 3 vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2008

Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2010

Monografie:

Bažantová, I. a kol. Lobbying a korupce při tvorbě veřejné politiky. 1. Vydání. Praha: Prospektrum, 2007

Císařová, E. a kol. Zakázky malého rozsahu v České republice. Praha: Transparency *Dančák*, International – Česká republika, 2009

B., Hloušek, V., Šimíček, V.(eds). Korupce – Projevy a potírání v České republice a Evropské unii. Brno: Masarykova univerzita – politologický ústav, 2006

David, V., Nett, A. Korupce v právu mezinárodním, evropském a českém. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2007

Chmelík, J. a kol. Pozornost, úplatek a korupce. Praha: Linde, 2003

Časopisecké články:

Crha, L. Korupce nebo lobbying. Státní zastupitelství č. 12/2006, s. 20an.

Horník, J. Co je, bude a mohlo by být nového v oblasti potírání korupce a úplatkářství. Trestní právo č. 7-8/2008, s. 12-16

Teryngel, J. Jak dál při postihu vybraných hospodářských trestných činů. Trestní právo č. 11/2007 s. 7an.

Teryngel, J. K postihu hospodářských trestných činů v novém trestním kodexu. Trestní právo č. 6/2009 s. 5an.

Teryngel, J. K postihu korupce v novém trestním zákoníku. Trestní právo č. 4/2010, s. 4an.

Vantuch, P. Lobbying není korupce. Právní rádce č. 06/2009, s. 42an.

Zdeněk, K. Úplatek v obchodě. Státní zastupitelství č. 11/2010 s. 21an.

Internetové zdroje:

Doležel dostal v kauze 'pět na stole v českých' podmíněný trest, citováno: 20. 3. 2011,

dostupné z: http://www.lidovky.cz/dolezel-dostal-v-kauze-pet-na-stole-v-ceskych-podmineny-trest-pt9-/ln_domov.asp?c=A101207_135809_ln_domov_pks

Globální barometr korupce, citováno dne 15. 3. 2011, dostupné z:

http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/gcb/2010/results

Index vnímání korupce, citováno dne: 15. 03. 2011, dostupné z:

http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2010/results